

С. Л. Леонтієва

старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СОЛЬНОГО СПІВУ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті автором розкрито методику розвитку креативності студентів на заняттях із сольного співу у вищих закладах освіти. Для досягнення поставленої мети було використано такі теоретичні методи дослідження: аналіз філософської, психологічної, мистецтвознавчої та педагогічної літератури в межах проблеми, що досліджується; діяльнісно-особистісний аналіз під час обґрунтування теоретико-методичних підходів до висвітлення питання розвитку креативності в майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу. У статті автором запропонований аналіз останніх досліджень і публікацій за означеною темою. Подано визначення наукового поняття «креативність».

У матеріалах статті автор зазначив, що поділяє думку О. Яковлевої, яка вважає, що креативність – це власна індивідуальність особистості, яка проявляється у процесі творчої діяльності та розкривається під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії й завжди адресується іншій людині. У матеріалах статті висвітлено методи розвитку креативності студентів в освітньому процесі, серед яких такі: зацікавлення за допомогою еталонного показу вокальних творів; підбору власного музично-педагогічного репертуару за такими характерними ознаками, як доступність, образна яскравість та виразність; тренінгу уваги; вербалізації змісту вокального твору; імпровізації та сценічного руху; інтерпретаційного опрацювання художнього твору (за Г. Падалкою), а також прийоми: «Включення до робочої навчальної програми яскравих у жанровому й емоційно-образному плані вокальних творів»; «Дай змогу вільно діяти»; «Зосередь увагу на знаходженні «надзавдання» вокальної композиції».

На думку автора, запропоновані методи та прийоми розвитку креативності майбутніх артистів-вокалістів ефективним чином вплинуть на формування майбутнього фахівця, якщо на заняттях сольного співу буде створена сприятлива творчо-пізнавальна атмосфера, якщо викладач вокалу буде звертатися до новітніх технологій під час навчання, а також буде враховувати психологічні особливості людей юнацького віку під час підбору педагогічного репертуару, систематично буде сприяти постійному розвитку в них фантазії, пам'яті й уваги. Подальші розвідки в напрямі даного дослідження будуть стосуватися розроблення діагностичного інструментарію для перевірки розвитку креативності студентів на заняттях із сольного співу у вищих закладах освіти мистецького спрямування.

Ключові слова: креативність, розвиток, студенти, майбутні артисти-вокалісти, методи та прийоми, вищий освітній заклад.

Постановка проблеми. Професійна мистецька освіта в умовах сьогодення набуває все більшого значення в духовному вихованні людства та культурному розвитку нашого суспільства. У такій ситуації музичне мистецтво й освіта, які мають широкий творчий спектр діяльності, накладають особливу відповідальність на систему підготовки майбутніх фахівців із музичного мистецтва відповідно до сучасного ринку праці і потребують наповнення освітнього процесу глибоким художнім змістом.

У різноманітній жанровій структурі музичного мистецтва важливе місце посідає вокально-вокалістська творчість, тому підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців у цій галузі є одним із пріоритетних напрямів вищої музичної освіти сьогодення.

Суттєву частину вокальної підготовки майбутніх артистів-вокалістів становлять заняття із

сольного співу, на яких студенти опановують різні «секрети» професійної майстерності. Окремо зазначимо, що важливою домінантою в цьому процесі є проблема розвитку креативності майбутніх артистів-вокалістів у вищій школі, розгляд якої допоможе у вирішенні низки інших важливих професійних завдань, що стоять перед музичною педагогікою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вокального розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, педагоги-музиканти, мистецтвознавці. Питання утворення співацького звуку у співака розглядали В. Морозов, Д. Аспелунд, М. Микиша й інші; проблему розвитку вокальних здібностей досліджували В. Антонюк, Л. Азарова, Л. Дмитрієв, Н. Гребенюк та інші; формування творчих здібностей у майбутніх учителів музичного мистецтва вивчали Г. Панченко, Н. Деменко,

Г. Пономарьова; специфіку вокальної та хорової діяльності зі школярами загальноосвітніх шкіл розглядали Н. Кьон, Д. Огороднов, А. Менабені, К. Циганова; вокальну професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва вивчали Л. Василенко, Н. Овчаренко, Л. Гаврілова, С. Грозан, Г. Стасько.

Водночас поза увагою науковців залишається питання розвитку креативності у студента на заняттях із сольного співу у вищому закладі освіти мистецького спрямування.

Сучасні науковці вважають, що креативність є передумовою творчої діяльності особистості, умотивованої прагненням індивідуума до самоствердження. У системі освіти творчі можливості кожної особистості, закладені природою, мають бути розвинені та педагогічно скоординовані, а вищий освітній заклад мистецького спрямування має закласти фундамент для розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця та визначити напрям руху цього процесу.

Отже, вища педагогічна освіта має розглядати питання організації навчання, розвитку та виховання творчої особистості студента, а викладач має забезпечити сприятливі умови для самореалізації у творчості кожного студента для створення ним нового «продукту» у процесі фахової діяльності.

Креативність – це творчі можливості особистості, які проявляються у сприйнятливості до нового в дивергентному мисленні, тобто у знаходженні неочікуваних рішень, у здатності до пошукових дій.

О. Яковлева вважає, що креативність – це власна індивідуальність особистості, яка проявляється у процесі творчої діяльності, а не певний набір її особистісних рис. Креативність розкривається у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії і завжди адресується іншій людині. Отже, креативність – це презентація своєї індивідуальності іншому [9].

У наш час проблема креативності цікавить таких сучасних науковців: Н. Вишнякову, Л. Дорфман, Г. Ковальову, Н. Терентьеву, А. Меліка-Пашаєва, Л. Футлік.

Отже, актуальність даного питання та потреба в розробленні означеної проблематики в напрямі вокального навчання визначили **мету статті** – запропонувати методику розвитку креативності у студентів на заняттях із сольного співу у вищих закладах освіти мистецького спрямування.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням сучасної вокальної освіти й виховання, безперечно, є розвиток творчих здібностей, креативності особистості також, але це потребує впровадження спеціальних педагогічних технологій, що дозволять розвинути унікальний креативний потенціал майбутнього артиста-вокаліста у процесі його фахової підготовки.

Розвиток креативності в майбутнього фахівця з галузі музичного мистецтва може відбуватися в різних напрямках. Саме освітній процес має передусім сприяти забезпеченню оптимальних і ефективних передумов для самовдосконалення та самореалізації майбутнього артиста-вокаліста, розкривати всі закладені в особистість природні задатки та здібності, її здатності до творчості, свободи та відповідальності. Це має бути основною умовою сутності та змісту фахових дисциплін у вищому закладі освіти, має доповнювати освітній процес у позанавчальний час, щоб забезпечити єдність як теоретичних, так і методичних знань, практичних умінь та навичок студентів, їхній розвиток у русі творчих здібностей [2].

Для контролю розвитку креативності майбутніх артистів-вокалістів викладачеві бажано знати індивідуальні психологічні особливості даного віку, сприяти постійному розвитку в них фантазії, пам'яті, уяви, активізувати їхній інтерес до виконання певних видів практичної діяльності. Водночас викладачеві вокалу бажано дотримуватися таких сучасних принципів: систематичного та послідовного навчання, науковості, свідомості, усвідомленого засвоєння знань, зв'язку теорії із практикою, міцності знань, наочності освітнього процесу.

Вирішення проблеми щодо розвитку креативності в майбутніх студентів-артистів потребує від викладачів вокалу особливої уваги. Психологічна готовність викладача вокалу до творчого пошуку разом зі студентами, уміння створювати атмосферу продуктивного пізнання залежать від його інтересу до дисципліни, яку він викладає, від його обізнаності в ній, від педагогічних умінь та навичок, якими він має вміло володіти. Тільки на цій основі викладач вокалу може впроваджувати нові методи з розвитку креативності студентів, творчо використовувати та комбінувати педагогічні прийоми активізації пізнавальної та практичної діяльності студентів. Це відбувається на основі особистісно орієнтованого підходу до кожного студента під час навчання, використання можливостей розвитку творчості й ініціативи кожного майбутнього фахівця, застосування інноваційно-інтерактивних форм освітньої діяльності, серед яких: ігрові, проєктні, інтерактивні, інформаційно-комунікаційні тощо [2].

У процесі розвитку креативності студентів-вокалістів викладачам вокалу бажано використовувати заняття із творчо-практичними завданнями, які сприятимуть активізації як творчого, так і інтелектуального потенціалу особистості.

Для розвитку креативних здібностей майбутніх артистів-вокалістів доречно застосовувати такі компоненти: фантазію, натхнення, ініціативу, нестандартність, наявність власної думки. Адже для застосування знань, умінь та навичок студенти повинні вміти осмислювати, аналізувати

отримані знання, виділяти основне з великої кількості інформації.

Дуже важливо викладачу вокалу створювати на власних заняттях творчу атмосферу, яка буде позитивно впливати на активне залучення студентів до освітнього процесу. Домогтися творчої атмосфери можна, якщо студенти будуть вільно висловлювати власні думки, без страху помилитися або зробити недоречне припущення; якщо вони будуть виявляти власні таланти на практиці, будуть намагатися створити власну інтерпретацію вокального твору на занятті.

Використання на заняттях технічних засобів, інформаційно-комунікаційних технологій навчання збагачує методику викладання сольного співу, надає можливість викладачу впроваджувати нові методи та прийоми навчально-виховної роботи в освітній процес, оновлює його та робить більш сучасним та цікавим для студентів.

Доречним доповненням занять із сольного співу є мультимедійні презентації, які викладач вокалу може використовувати як дидактичний матеріал на етапі ознайомлення з вокальним твором, ілюстрації допомагають активізувати як зорове, так і слухове сприймання студентів, за допомогою презентації можна надати певне творче завдання студентові. Мультимедійна презентація може бути зроблена у вигляді узагальненого схематичного зображення теоретичного матеріалу, або як аудіо- та відеодоповнення до розповіді викладача. На таких заняттях активізується жвавий інтерес майбутніх артистів-вокалістів до вивчення нового музичного матеріалу, формується їхня мотивація до опанування вокальних композицій, покращується співпраця з викладачем вокалу, поглиблюється засвоєння теоретичного матеріалу студентами.

Щоб сформувати у студентів позитивну мотивацію до вокально-навчальної діяльності в умовах індивідуальних занять, бажано викладачам вокалу звернути увагу на налагодження міжособистісних стосунків між ним та студентами, створити емоційно-позитивний соціально-педагогічний мікроклімат на заняттях із сольного співу.

Для посилення прагнення студентів до вокального навчання доречно використовувати **метод зацікавлення за допомогою еталонного показу вокальних творів**. Метод зацікавлення за допомогою еталонного показу вокальних творів реалізовується під час аудиторного вокального навчання студентів та завдяки розвитку в них бажань вслухатися у твір, за допомогою його вірцевого показу викладачем, відомими виконавцями-вокалістами або у прослуховуванні музичних композицій на музично-технічному обладнанні. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі сприяє розвитку самостійності студентів, дозволяє зробити заняття більш цікавим та наочним.

Метод підбору власного музично-педагогічного репертуару за такими характерними ознаками, як доступність, образна яскравість та виразність, допоможе студентам обрати бажаний та художньо цікавий вокальний твір. Даний метод полягає в тому, що студентам пропонується самим обрати твір за наявності певних ознак. Але залучення студентів до сприймання, аналізу вокальних композицій має спиратися на індивідуальні вподобання студентів, їхній вільний вибір. Лише за такої умови це активізує ефективно формування у студентів мотивації до навчальної діяльності.

Для підсилення прагнень студентів до вокального навчання можна застосувати **прийом «Включення до робочої навчальної програми яскравих в жанровому й емоційно-образному плані вокальних творів»**. Він полягає в тому, що викладач має обирати репертуар вокаліста різноплановим, різножанровим. Твори мають підходити студентові як за його здібностями, так і за характером, а також обов'язково подобатися виконавцю. Саме такий прийом сприятиме мотивації навчальної діяльності студента, появі бажання до вокального навчання та реалізації у виконавській діяльності. Також такі педагогічні дії сприятимуть створенню атмосфери психологічної адаптованості, невимушеності та захоплення художньо-емоційним змістом вокальних творів.

Для розвитку креативності студентів на заняттях сольного співу велике значення має **метод тренінгу уяви**. Зазвичай студент-виконавець використовує під час практичної діяльності «відтворювальний» вид уяви, коли на основі словесного тексту та музичного матеріалу він виразно голосом передає художні образи твору, настрої та переживання його головних героїв. Так, під час виконання вокального твору виконавець «малює» картини природи, історичні події, емоційні переживання персонажів тощо, це дозволяє йому краще зрозуміти змістове наповнення вокального твору.

Матеріалом для уяви студента є особистий життєвий досвід, попередньо набуті знання, його емоційний світ. Така правдива передача змісту твору можлива тільки в разі дотримання студентом таких внутрішніх умов, як: почуття міри, це коли ступінь уяви й емоційного захвату не приводить до занадто перебільшеного переживання, сліз; фізична свобода голосового апарату та тіла співака; упевненість виконавця на сцені, упевненість у власних силах [1].

Для кращої передачі художнього змісту вокального твору та глибокого усвідомлення майбутніми артистами-вокалістами внутрішньої сутності художніх образів бажано використовувати **метод вербалізації змісту вокального твору**. Даний метод допоможе активізувати увагу майбутнього фахівця, сприятиме стимуляції сприймання обра-

зного змісту твору, спонукатиме до художньо-образного мислення. У даному методі важливу роль відіграє словесний компонент, який допомагає студенту краще, повніше та глибше усвідомити зміст твору як у деталях, так і загалом.

Для розвитку креативності майбутніх артистів-вокалістів на заняттях із сольного співу бажано використовувати і прийом «Дай змогу вільно діяти», який допоможе студентам розкрити себе з іншої сторони, проявити себе як майбутній фахівець. Допоможе навчитися використовувати набуті знання, уміння та навички. Він полягає в тому, що викладач має дати змогу студентам вільно обирати вокальні твори для себе, відповідно до набутих знань із вокального мистецтва. Доречним буде запропонувати студентам самостійно розучити декілька вокальних творів із власного репертуару та надати їм змогу проявити себе у власній сценічній імпровізації.

Метод імпровізації та сценічного руху надасть можливість розкрити студента безпосередньо як виконавця, актора, відкрити його з іншої сторони. Даний метод передбачає вміння впевнено триматися й вільно рухатися на сцені; уміло виконувати вокальні твори; вільно, розкуто доносити їх до глядачів та слухачів. Даний метод піднімає виконавську майстерність майбутнього артиста-вокаліста на більш високий професійний щабель, вимагає від виконавця не тільки співу, але і руху під час співу на сцені.

Прийом «Зосередь увагу на знаходженні «надзавдання» вокальної композиції» полягає в тому, що студент має з'ясувати, чи особисто для нього важливі запропоновані у вокальному творі обставини, його теперішні або минулі події. Студент переосмислює зміст твору із власної позиції та може пов'язати його зі своєю творчою індивідуальністю.

Важливу роль у розвитку креативності майбутніх артистів-вокалістів відіграє **метод інтерпретаційного опрацювання художнього твору (за Г. Падалкою)**. Суть даного методу полягає в передачі власного розуміння музичного матеріалу, вираженні власних переживань, почуттів, передачі особливостей власного сприйняття того, що створив композитор. «Пошук різних художніх деталей, нюансів виконання наближує студента

як до усвідомлення об'єктивних засад змістового наповнення твору, так і до більш чіткого виявлення суб'єктивного відчуття музики, власної інтерпретаційної позиції» [6].

Висновки і пропозиції. Отже, у підсумку можна впевнено констатувати, що запропоновані методи та прийоми розвитку креативності майбутніх артистів-вокалістів вплинуть ефективним чином на формування майбутнього фахівця, якщо на заняттях із сольного співу буде створена сприятлива творчо-пізнавальна атмосфера, якщо викладач вокалу буде звертатися до новітніх технологій під час навчання та враховувати психологічні особливості людей юнацького віку, систематично сприяти постійному розвитку в них фантазії, пам'яті й уяви. Подальші розвідки в напрямі даного дослідження будуть стосуватися розроблення діагностичного інструментарію для перевірки розвитку креативності студентів на заняттях із сольного співу у вищих закладах освіти мистецького спрямування.

Список використаної літератури:

1. Деменко Н. Розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки. Суми : Державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, 2010. 250 с.
2. Коваль І. Програма «Обдаровані діти» / ред. І. Коваль. *Обдарована дитина*. 2009. № 8. С. 20–29.
3. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. Москва : Педагогика, 1981. 186 с.
4. Малафійк І. Дидактика. Київ : Кондор, 2009. 397 с.
5. Мережко Ю. Формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2012. 243 с.
6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
7. Рудницька О. Основи викладання мистецьких дисциплін. Київ : ІЗМН, 1998. 182 с.
8. Харламов И. Педагогика. Москва, 1999. 520 с.
9. Яковлева Е. Эмоциональные механизмы творческого потенциала. *Вопросы психологии*. Москва, 1997. № 4. С. 20–27.

Leontieva S. Methodology for creativity development of students at solo singing classes in institutions of higher education

In the article the author reveals the methodology for creativity development of students at solo singing classes in institutions of higher education. The following theoretical research methods were used to solve this goal: analysis of philosophical, psychological, art and pedagogical literature within the problem under study; activity-related and personalized analysis in substantiation of theoretical and methodological approaches to solving the issue of creativity development of the future vocal performing artists at solo singing classes. In the article, the author proposes the analysis of recent research and publications on the given subject. The definition of the scientific concept "creativity" is given.

In the materials of the article, the author shares the opinion of O. Yakovlev, who believes that creativity is a personality's own individuality, which is manifested in the process of creative activity and is revealed in

the process of subject-subject interaction and is always addressed to another person. The article covers the methods for developing of students' creativity in the educational process, including the following: interest through the sample references to the vocal works; selection of the own musical and pedagogical repertoire upon such criteria as comprehensibility, image brightness and expressiveness; development of imagination; verbalization of the content of the vocal work; improvisation and stage movement; hermeneutic study of the musical work of art (according to H. Padalka) and techniques: "Inclusion of vocal works that are bright in genre, emotional and image-bearing context in the curricular program"; "Allow to act freely"; "Give a focus to the finding of the "super-objective" of the vocal work".

According to the author, the proposed methods and techniques for creativity development of the future vocal performing artists will effectively influence the making of the future professionals, if a favorable creative and cognitive atmosphere is provided at solo singing classes, if a vocal coach uses the latest technologies during the educational process, and if a vocal coach takes into account the psychological make-up of adolescents when selecting pedagogical repertoire and systematically promotes the constant development of their memory and imagination. Directions for future research will be related to the development of diagnostic tools to test the creativity development of students at solo singing classes in the institutions of higher education in Arts.

Key words: *creativity, development, students, future vocal performing artists, methods and techniques, institution of higher education.*